

Никоненко Михайло Якович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ

Відповідно до ч. 2 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Цікаво, що сама ст. 91 КПК України має назву «Обставини, що *підлягають доказуванню*», а, як вище зазначалось, в частині другій названої статті йдеться про обставини, що *мають значення* для кримінального провадження.

Щоб зрозуміти логіку законодавця, звернемось до ч. 1 ст. 84 КПК України, згідно якої доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Тобто, для досягнення мети доказування є важливим встановити наявність чи відсутність фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню.

Акцент уваги доцільно зробити на тому, що йдеться про докази у *кримінальному провадженні* і доказування, яке полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення саме для *кримінального провадження*.

Чому це важливо і який тут вбачається зв'язок з початком досудового розслідування?

Справа в тому, що відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження.

А для порівняння звернемось до п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України, якою визначено *кримінальне провадження* як один із основних термінів КПК України.

Так, кримінальне провадження включає в себе і *досудове розслідування* і *судове провадження*, а також, що дуже важливо для обґрунтування доцільності висвітлення питань щодо теми нашого дослідження, *процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність*.

Чому важливо говорити про процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом про кримінальну відповідальність як складовий елемент кримінального провадження? Справа в тому, що досудове розслідування розпочинається, як вище зазначалось, з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а необхідність у проведенні процесуальних дій у зв'язку з вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, виникає раніше. Це і прийняття заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, затримання особи, оскарження дій про невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та інші. А, в зв'язку про проведенням перерахованих та інших дій, окремі учасники кримінального провадження також з'являються до початку досудового розслідування.

З урахуванням викладеного, варто звернути увагу на той факт, що початок кримінального провадження – це ще не початок досудового розслідування. Не даремно в п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено, що кримінальне провадження – це досудове розслідування і судове провадження, а також процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. А коли складовим елементом кримінального провадження (крім досудового розслідування і судового провадження) є також процесуальні дії, які проводяться у зв'язку з із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, то це означає, що всі такі дії є процесуальними, а значить – законними .

Тоді виходить, що *початку досудового розслідування* як одному із загальних положень стадії досудового розслідування передує таке загальне положення кримінального провадження як *початок кримінального провадження*. І таке становище речей слід сприймати як належне. А ось окремі проблемні питання на цьому етапі дійсно можуть виникати і їм потрібно надавати правову оцінку.

І одне із питань, яке привертає до себе увагу – це питання щодо того, чи викликається необхідністю перевірка заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення.

Згідно Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, який був чинним до 2012 року, існував інститут відмови в порушенні кримінальної справи і тоді необхідність у перевірці заяв і повідомлень про злочини дійсно викликала необхідність. Адже ті

три рішення, які приймалися за результатами розгляду заяв чи повідомлень про злочини (рішення про порушення кримінальної справи, рішення про відмову в порушенні кримінальної справи і рішення про направлення заяви чи повідомлення за належністю) вимагали попередньої перевірки з метою з'ясування підстав для їх прийняття. На прийняття рішення по заяві чи повідомленню про злочин надавалось три дні, а якщо потрібна була додаткова перевірка, то тоді така перевірка проводилась в строк не більше десяти днів.

Слід звернути увагу, що відповідно до ч. 1 ст. 214 чинного КПК України слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування.

Якщо уважно придивитись до положень ч. 1 ст. 214 КПК України, то відразу стає зрозумілою логіка законодавця щодо досить короткого проміжку часу (протягом 24 годин) на вирішення питання про внесення чи невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Адже йдеться, як видно із положень названої ч. 1 ст. 214 КПК України, про те, що відомості повинні в обов'язковому порядку вноситись якщо вони можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. І тоді 24 години є достатніми для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Тобто, за логікою законодавця, тут перевірка не потрібна. Уявляється, що саме досудове розслідування і призначене для здійснення перевірки заяви чи повідомлення.

І, більше того, така перевірка шляхом проведення досудового розслідування здійснюється із застосуванням всіх можливих способів збирання доказів без будь-яких виключень, які були притаманні перевірці заяв і повідомлень про злочини згідно законодавства, яке було чинним до введення в дію КПК України 2012 року.

А якщо виникне необхідність в уточненні певних даних при розгляді заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, то чинне кримінальне процесуальне законодавство надає можливість до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань це зробити. Так, відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК України сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених КПК України.

А випадки, про які йдеться, тобто, коли пояснення є джерелом доказів, зазначені в ч. 3 ст. 214 КПК України, згідно якої для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення

відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути, в числі інших дій, відібрано пояснення.

До речі, для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, крім пояснення, може бути проведено медичне освідування; отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей. А чи можливо проведення вищеперерахованих дій назвати перевіркою заяви чи повідомлення про кримінальні правопорушення? Уявляється, що з огляду на те, що за результатами проведення таких дій законом не передбачено вирішення питання про початок досудового розслідування у формі дізнання, а лише передбачається один із видів закінчення досудового розслідування, ці дії охоплюються такою формою досудового розслідування як дізнання.

І слід зазначити, що в процесі проведення вищеперерахованих дій здійснюється доказування в кримінальному провадженні, адже відбувається збирання, перевірка і оцінка доказів уповноваженими на те суб'єктами при провадженні дізнання.

На основі викладено, слід зробити висновок, що всі ті дії, які проводяться у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, є процесуальними діями, які здійснюються в межах кримінального провадження. А дії, які проводяться для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань охоплюються такою формою досудового розслідування як дізнання, в межах якого відбувається збирання, перевірка і оцінка доказів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року. //ВВР, 1961, N 2, ст. 15.